Դ. Տարի — Թիւ 40 (506)

Չորեքշաբթի, 14 Օգոստոս 1918

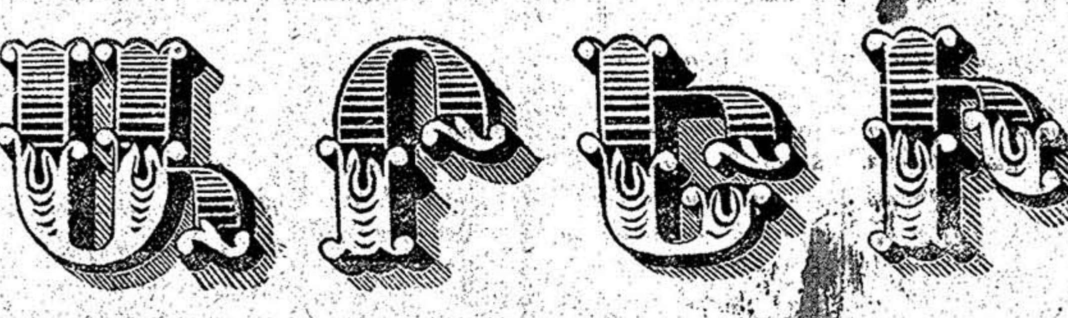
ՀԱՏԸ 10 ՄԻԼԻՄ

ԲԱԺԱՆԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Եգիպտոս . . .	ղ. ռ. 120	60
Արտասահման . .	Ֆրանք 30 ոսկ.	15 ոսկդմ.

Ծանուցումներու համար դիմել անօրէնութեան

Արտօնատէր ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շառ. Պալուստար բիւ 16 ...

Աղեքսանդրիա

Հասցէ
Journal AREV
B. P. 600
Alexandrie-Egypte

Չհրատարակուած ձեռագիրները չեն վերադարձուիր

Տնօրէն-խմբագրապետ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մառնի յաղթական յարձակողականէն վերջ Սոմի յարձակողականը, 70 քիլոմէթր ճակատածաւալի մը վրայ. Դաշնակիցներու սկզբնական յաջողութիւնները. — 35,000 գերի, 500 թնդանօթ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ. — Նահանջ Պավարիոյ գահաժառանգին բանակներուն եւ Գերմանական Զօրքերուն թերթերուն նախատեսութիւնները. — Լիւտենտորֆի եւ Հինտենպուրկի չճեղական պատճառաբանութիւնները. — Վհատութիւնը Գերմանիոյ մէջ.

Մարաջախտ Ֆօշ՝ պատերազմի կացութեան տէր՝ սկսած է գործադրել իր ռազմագիտական ծրագիրները։

Մառնի յաղթական յարձակողականէն վերջ՝ ահա՛ Սոմի յարձակողականը։

Անցեալ հինգշաբթի, 8 օգոստոս 1918, առաւօտեան ժամը 5ին, անգլիական 4րդ բանակը զօրավար Րօլինսընի և ֆրանսական առաջին բանակը զօրավար Տէպընէյի հրամանատարութեան տակ, միայն 45 րոպէ տեւող հրետանիի ուժգին պատրաստութենէ մը վերջ, յարձակիլ սկսան Ալպերթէ ի Մօրլանքուռ, Համլաւ, Մօռիղէլ և Պրաշ երկարող 35 քիլոմէթր ճակատին վրայ։ Յարձակումի տարրերը — հրետանի, հետեւակազօրք, հեծելազօրք, սաւառնակ, թէնքեր.— պատրաստուած ու բերուած էին պատերազմի դաշտին վրայ կատարեալ գաղտնապահութեամբ, այնպէս որ յառաջացած գծերուն վրայ գտնուող տեւտոնները՝ ի տես իրենց վրայ խուժող 1000է աւելի թէնքերու, 200,000է աւելի սուիններու, բազմաթիւ սաւառնակներու և երկաթ ժայթքող հրաբերաններու՝ բացարձակ անակնկալի եկած ուրիշ ոչինչ կրցին ընել առաջին ժամերուն եթէ ոչ փախչիլ կամ անձնատուր ըլլալ։

Յաջորդ օրը գերման սպայակոյտը ապշահար՝ ի զուր փորձեց կասեցնել յառաջխաղացումը դաշնակիցներուն որոնք՝ իրենց սկզբնական յաջողութիւնները աւելի ընդլայնելու համար՝ մէջ նետեցին անկլօ-ամերիկեան նոր զօրաբաժիններ իրենց ձախ թեւին ծայրագոյն մասերուն վրայ ուր գերմանական ընդդիմութիւնը կը չէզոքուէր, ու ֆրանսական 3րդ բանակը՝ զօրավար Հումպէրի հրամաններուն տակ՝ իրենց աջ թեւին վրայ Պրաշէն մինչեւ Ուազ։

Դաշնակից բանակներու այս երկրորդ յարձակողականը տեղի կ'ունենայ ուրեմն 70 քիլոմէթր ճակատի մը վրայ որ կ'երկարի հիւսիսէն հարաւային արեւմուտք՝ Ալպէռ, Պրաշ, Լիոնքուռ, ու արեւմուտքէն դէպի հարաւային արեւելք՝ Լեանքուռ, Մօնտիտիէ, Րիպէքուռ, Ուազ, և որը մաս կը կազմէ այն մեծ խորշին զոր գերման բանակները՝ իրենց մարտ 21ի հանրածանօթ յարձակողականով՝ կրցին ստեղծել Արասէն Ուազ երկարող բրիտանական ճակատահատուածին վրայ։ Ներկայ յարձակողականը նպատակ ունի ուրեմն անյայտացնել այս ճակատախորշը, ու այսպէսով հեռացնել Ամիէնի ու Փարիզի սպառնացող վտանգները։

Յարձակողականը փառաւոր յաջողութիւններով սկսած է։ Դաշնակից բանակները կը յառաջանան ամենուրեք, բազմաթիւ սաւառնակներու, բիւրաւոր հեծելազօրքի, ու հազարաւոր թէնքերու առաջնորդութեամբ որոնք կը փշրեն ամէն արգելք, կը մատնանշեն ու կը ռմբակոծեն թշնամի գունդերը, մարտկոցները, հրետաշարերը, պողոտաները, կամուրջները և կայարանները։ Պավարիոյ Թագաժառանգին Ռուփրէխթի բանակները պարտուած՝ Հութիէ և Մարվից զօրավարներու հրամանատարութեան տակ՝ յետս կը նահանջեն ամենուրեք։

Երեք օրուայ յաղթութեան հաշուեցուցակն է ձերբազատում շատ մը գիւղերու և քաղաքներու, ապահովում Բարիզ-Ամիէն-Պուլօնեը երկարող գլխաւոր երկաթուղիին, գերում 35,000 տեւտոններու, ձերբակալում 500 թնդանօթներու, մեծաքանակ ռազմանիւթերու և գլխնացում 60,000 պօշերու։

Յաջողութիւնը կատարեալ է և կը խոստանայ ստանալ աւելի մեծ համեմատութիւններ։ Թշնամի ճակատին յետամասերը գտնուած ռազմամթերանոցներու հրկիզումը գերմաններու կողմէ ենթադրել կու տայ մեզ թէ թշնամին կը մտադրէ շարունակել իր նահանջը մինչեւ որ կարենայ ինքզինքը դուրս նետել Սոմի խաւրու և վտանգաւոր ճակատախորշէն, ու դիրք բռնել աւելի ապահով և աւելի ամրացած գծերու վրայ։

Այս ենթադրութիւնը կը հաստատէ գերմանական Զուիցերիոյ կարգ մը գերմանասէր թերթերու կողմէն որոնք կը նախատեսեն Քայզէրին բանակներուն նահանջը աւելի ընդարձակ սահմաններու մէջ, փաստելով թէ գերմանները Ռուսիա զօրք ղրկելու հարկին տակ գտնուած ըլլալով պարտին արեւմտեան ճակատը կարճեցնել յաջորդական նահանջներով։ Նոյն թերթերէն ոմանք նահանջի իբրեւ վերջին սահմանագլուխ կը նշանակեն Մէօզի ջուրերուն ընթացքը, ինչ որ ձերբազատումը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ու Պելճիգայի գրաւուած հողամասերուն գրեթէ ամբողջութեան։ Բայց հաւանական չէ թէ գերման սպայակոյտը՝ առանց դաշնակից բանակներու ճնշումին ու ստիպման՝ պարպէ կամովին արեւմուտքի ճակատին վրայ գրաւուած երկրամասերը։

Ինչ ալ որ ըլլայ ան կ'զգայ թէ այլ եւս իր հսկայական յարձակողականներու շրջանը փակուած է, թէ իր գործօն և պահեստի բանակներուն օրըստօրէական նուազումին բերմամբ և ընդհակառակը դաշնակից բանակներու շարունակական աճման ու գերազանցութեան պատճառաւ, պիտի ստիպուի ուշ կամ կանուխ պաշտպանողական թաքթիքայի դիմել, իր ուժերը խնայելու և կարելի եղածին չափ երկար դիմադրելու նպատակաւ։

Եւ զայն ընելու համար պարտի համառօտել իր ճակատին տարածութիւնը և քաշուիլ 1916ին պատրաստուած Հինտէնպուրկեան համբաւաւոր ամրացած գծերուն վրայ, թողլով դաշնակիցներուն այն ճակատախորշերը զորս գերման բանակները ստեղծեցին մարտէն մինչեւ յունիսի վերջերը մղած իրենց բուռն կռիւներովը։

Գերման յուսախաբ ժողովուրդին մտքերը պատրաստելու համար Լուտէնտորֆ և Հինտէնպուրկ սկսած են արդէն իրենց տեսակցութիւններուն մէջ արտայայտուիլ այս մասին աւելի ու նուազ բացայայտօրէն։

«Պարտինք յայտնապէս խոստովանիլ» կ'ըսէ Ֆօն Լուտէնտորֆ, «թէ յուլիս 15ի մեր յարձակողականը ձախողեցաւ։ Թաքթիքական յաջողութիւններու մէջ միայն սահմանափակուեցաւ ան, հետեւաբար հրաժարեցանք անկէ, այլապէս մեծ զոհողութիւններու պիտի ենթարկուէինք։

«Այսուհետեւ պէտք է որ լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերենք նուազագոյն զոհաբերութիւններով։

«Հողամասեր գրաւել, Մառնը ձեռք ձգել ուրիշ բաներ չեն եթէ ոչ բաներ որոնք թերեւս կրնան վաղանցուկ օգտութիւններ ստեղծել, բայց կարեւորութենէ զուրկ են։

«Մեր ռազմավարութիւնը կը հպատակի մարտագիտութեան օրէնքներուն որուն համաձայն ռազմավարելը շարժիլ է։»

Ֆօշ ռազմագէտը հոս սովորական պատճառաբանութիւններու կը դիմէ իր պարտութիւնները արդարացնելու համար, որովհետեւ եթէ «շարժիլ»ը իր տեսակին մէջ յետս շարժիլը, «ռազմավարել» է, մաղթենք որ Ֆօն Լիւտէնտորֆ շարունակ ռազմավարէ, եթէ մինչեւ Պէրլին, իր Թագակիր վեհապետին հասկցնելու թէ իր բանակներուն «շարժումը» Մառնէն մինչեւ Բօխտամ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «ռազմավարել» ըստ գերմանական աշխարհահռչակ մարտագիտութեան օրէնքներուն։

Իր կողմէն Թանէնպուրկի և Մազուրեան լիճերու ճակատամարտներուն յաղթական հերոսը, ու Պէրլինի փայտեայ հսկայական փէթիշ արձանը՝ Ֆօն Հինտէնպուրկ կը յայտարարէ.

«Թէ մեր հետեւակազօրքը հիանալի քաջագործութիւններ կատարած է։ Նա կրած է Ֆօշի յարձակողականին ամբողջական բեռը։ Հրետանին եւ երբեմն կռուած է առաջին գծերուն վրայ ընդդէմ զրահապատ գրոհակառքերու ահագին զանգուածներու։ Երկաթուղիներու ու պարենաւորումի մասնայատուկ գունդերը բացարձակ հանդարտութեամբ ու կատարեալ ինքնուրացութեամբ կատարած են իրենց պարտականութիւնները։

«Բայց այժմ պարտք կը համարիմ խնայել գունդերս։ Այս պատճառաւ է որ փոխադրեցի ճակատամարտը աւելի նպաստաւոր հողամասերու վրայ՝ բարւօքելու համար անոնց մարտական ու պարենաւորման վիճակները։

«Խօսեցէ՛ք հայրենիքին՝ զինուորներուն քաջագործութիւններուն վըրայ. հաշուեցէ՛ք իմ վստահութիւնս պատերազմի ելքին մասին։ Իրաւ է թէ չորս տարիէ յոգնաջան կռիւներէ վերջ կեանքի պայմանները դժուարացած ըլլալով՝ մենք ամենս կը փափաքինք խաղաղութեան, բայց մինչ այդ՝ պարտինք ոգեւորել գերմանական հին ոգիով»։

Բայց աւա՛ղ, տեւտոն ժողովուրդները սկսած են վերահասու ըլլալ տխուր իրականութեան։ Գերմանական «հին ոգին» տեղ վհատութեան և յուսահատութեան ձախաւեր ոգին է որ կը փչէ ամբողջ Գերմանիոյ վրայ, որուն զանգակները՝ 18 յուլիսէն ի վեր՝ դադրեցուցած են իրենց երբեմնի յաղթական ղօղանջները, և որուն դրօշակները սգաւոր փաթթուած կը մնան մութ անկիւնի մը մէջ սպասելով լաւագոյն օրերու, որոնք թերեւս պիտի չվերադառնան այլեւս։ «Ֆաթէրլանտ»ի մամուլը որ 4 տարիէ ի վեր գոռոզութեամբ չափուած գերման յաղթութիւնները կը պանծացնէր շարունակ՝ այսօր յոռետեսութեան մատնուած է։ Քաղաքները չեն լուսավառեր ու խուժանային թափօրները չեն կազմուիր այլեւս Հինտէնպուրկի «զինուորներուն քաջագործութիւնները» տօնելու համար։ Տեւտոնները յուսախաբ են, ու իրենց հաւատքը խախտած է «Ֆրից»ներուն անյաղթելիութեան վրայ, որովհետեւ անոնք կը տեսնեն թէ փոխան խոստացուած գերմանական խաղաղութեան որը պիտի կնքուէր այս ամսոյս, օգոստոսին, Վէրսայլի պալատներուն մէջ՝ գերման բանակները պատերազմի նախաձեռնութիւնը կորսնցուցած, չորս կողմ պարտուած, յետս կ'ընկրկին Դաշնակիցներուն ճնշումին տակ։ Անկայուած ու անհրաժեշտօրէն սպասուած յաղթութիւնը կը ցնդի ուրեմն երազի մը պէս գերման հոգիներուն մէջ ու տեղի կու տայ պարտութեան չարագուշակ ուրուականին որը կը մնայ կառչած, հեռուն, հորիզոնին վրայ, գերման բանակները ծածկող դրօշակներուն։

Գ. ՔԱՑԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՏՌԱՄԸ

ՀԱՅ ՊԶՏԻԿՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾ

Գ.

Տէօրթ Եօլի կրած չարչարանքը 1914էն մինչեւ 1918» տիտղոսը տուած է իր գրութեան «13 տարեկան Տէօրթեօլցի Խաչենտէր Յ. Լերենեան, աշակերտ Ս. Երուսաղէմի Որբանոցին»։ Այս եւ միւս գրութեանց մէջ՝ յայտնի է թէ իրողութիւնները մանուկ երեւակայութեանց մէջէն անցնելով կրնան երբեմն այլայլուած ըլլալ։ Ոչ այնչափ պատմագրին՝ որչափ հոգեբանին եւ ցեղագրին համար նշանակութիւն ունին այս կարգի գրութիւնները, որոնք ի յայտ կը բերեն ամբողջ ազգ մը փճացնելու մտօք վառուած կրակին հանդէպ այդ ազգին մանուկներուն զայն ըմբռնելու եւ զայն կրելու եղանակը։

1914ին Տէօրթեօլ գիւղը ժամանակ 15000 Թիւրքի զինուոր եկաւ, և 10 տարեկանէն մինչեւ 75 տարեկան մարդիկը և բոլոր քաղաքին հրացանները ժողվեցին և մեզ Տէօրթեօլէն հինգ օր հեռու լեռ մը տարին ուր այնչափ տղմառատ անձրեւ կուգար որ անկարելի է ձեզ հասկցնել։ Ես բնաւ չէին ձգեր սիկառ ծխել, բայց որովհետեւ շատեր մոլի էին՝ ծխելով այդ սիկառը հրացանի գնդակով մը կը մեռնէին, և եթէ չմեռնէին զինուորները խիստ մեծ քարերով կը քարկոծէին, մինչեւ որ մեռնէին։ Եւ ամբողջ մեռածներուն ու ողջերը մեծ ջուրը կը նետէին։ Այսպէս շարունակեցին երկու ամիս և գրեթէ շատերը մեռան։

Մնացեալ ժողովուրդը երբ առանց կառքի Հալէպ կը տարուէր, երկու գերմանացի փաշաներ, ճիշդ անգլիացի մեծերու նման հագուած, Պելանի կողմէն եկան և բարեւելով ըսին թէ «Ունի՞ք արդեօք կարմիր երկաթասարքներ, հրացաններ և ռմբաձգաններ, որովհետեւ մեր նաւերը հոս են և յարձակում պիտի ընենք»։ Մենք ալ ըսինք թէ մեր հրացանները առին և ժողովուրդնիս մեռցուցին. բայց հաշիւ ընելով տեսան որ դեռ 1500 հրացան կրնանք գտնել, որուն վրայ այս երկու անիծեալ գերմանացի փաշաները թուղթ մը չինելով ըսին թէ այստեղ դրօշ կախեցէք։ Մեր մեծերէն 15 հոգի դրօշմին կախեցին և այդ երկու անգութ Գերմանացիները գացին ամէն բան պատմեցին կառավարութեան։ Այս պատճառաւ բազմաթիւ զօրքեր եկան և այդ 15 մարդիկը բռնելով Ատանայ տարին, ուր անոնցմէ 14 հոգին կախաղան բարձրացուցին և մէկն ալ որ է Պաղտասար Պ. Պալեան 4000 ոսկի տալով 101 տարի բանտարկութեան միայն դատապարտուեցաւ։ Մենք չէինք խաբուեր այդ երկու վատ լրտեսներէն, բայց այդ ժամանակ էր որ անգլիական նաւերու մէջէն սկսան թնդանօթի ձայներ լսուիլ և առոր համար ըսինք թէ անոնք նաւուն մէջէն եկած անգլիացի մեծեր են։ Այդ միջոցին եթէ մարդ մը քաղաքէն դուրս պտոյտի երթար՝ կը ձերբակալէին ըսելով թէ այս մարդը դրօշակ բարձրացուց, Անգլիացւոց նշան տուաւ կամ անոնց ուտելիք տարաւ։ Իրենք թիւրքերը որ անօթութենէ կը մեռնէին և կը մեռնին մինչեւ այսօր՝ կը կարծէին թէ բարի Անգլիացին ալ անօթի է և պէտք ունի մենէ ուտելիք առնելու։

Ա՛լ չեմ կրնար ըսել թէ 1000 մարդէն քիչ մնաց։ Մնացածները սկսան

(8)

ԳԵՐՄԱՆ ԶՕՐԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ե.

Դաւանութեան ներգործութիւնը

Դաւանութիւնը եթէ ոչ բացարձակապէս գէթ մասամբ առնչութիւն մը ունի ինչպէս անհատական նոյնպէս ազգային կեանքի հետ. մարդիկ թէեւ շատ անգամ չեն ապրիր իրենց հաւատացածին համեմատ, բայց ազդեցութիւն մը կը կրեն և կ'առաջնորդուին անկէ։ Գերմանիոյ քաղաքական դաւանութեան ազդեցութիւնը շատ որոշ կը տեսնուի իր անցեալ պատմութեան, արդի պետական կազմին և ազգային կեանքին մէջ. զօրապաշտութիւնը կազմակերպութիւն մը և կեանք մը ըլլալէ առաջ եղած է հաւատալիք մը, հետեւաբար կ'արժէ որ այդ հաւատալիքին գլխաւոր կէտերը հոս բացատրենք։

Քաղաքական հաւատալիքներու մէջ անհատին պետութեան հետ ունեցած յարաբերութիւնը գլխաւոր խնդիրներէն մին եղած է. ազգեր ոմանք ծայրայեղ անհատականութեան, այսինքն անհատի իրաւանց անբռնաբարելիութեան հաւատացած են, և ոմանք ազգային հաւաքականութեան ու ամբողջութեան գաղափարը անհատական ազատութենէ և իրաւունքէ վեր նկատած են, և դժուար

քիչ քիչ Հալէպ փոխադրել, առանց կառքի. և չեմ սխալիր ըսելով թէ մինչև Հալէպ հասանք, ամէն մէկ խումբ մէջ որ 100 անձէ կը բաղկանար՝ հազիւ 60 մարդ մնացած էր։ Ոմանք 3 ամիս մնացին Հալէպ, իսկ անոնք որ 3 ամիսէն աւելի հոն էին՝ Համա ղրկուեցան։ Համա չհասած, ճամբան անխիղճ Թիւրքերը և Անիծեա՛լ Թիւրքերը աղջիկները, հարսեր և կիներ կը փախցնէին, մէկ տասնոցի համար մարդը կը մնացնէին և արեւին տակ 5—6 օր առանց ջուրի և հացի կը ձգէին ժողովուրդը։

. . . Երբ որ Համայէն Համոս (Համա) կ'երթայինք, Թիւրքերը ժողվեցին բոլոր Հայերը և տարին սուրէ անցնելու, բայց բարեբախտաբար ձիաւոր մը գալով եւ դարձեց քաղմութիւնը, որ այդ օրը լեռը պառկեցաւ, ու անոնց անկողինը եղաւ գետինը, բարձերնին՝ քար և վերմակնին՝ հող։

Երբ Համոսէն ուրիշ քաղաք մը կ'երթայինք, Թիւրքերը և Թիւրքերը շատ մարդ սուրէ կ'անցնէին և աղջիկ և մանչ կը փախցնէին, մինչև որ հասանք Դամասկոս։ Հոն զօրքերը կառավարութենէն հրաման առնելով ուրախնին կ'ընէին, շատերը մեռցուցին։

. . . Դամասկոսէն հասանք Տրա, ուրկէ եկանք Աման անունով գիւղ մը, ուր ոչ հաց կրցանք գտնել և ոչ ալ ջուր բայց չարաչար աշխատելով կրցանք ապրիլ։ Ամանի մէջ մէկ ամիս մնալէ ետք, սկսան ժողովուրդը զանազան գիւղեր փոխադրել, ինչպէս Վասիլիր, Մաթէպէ, Նախւար, Ֆէօյս, Մէխին, Այնոմար և Սալթ։ Մենք ալ եկանք Վասիլիր, անդադար աշխատելով ապրեցանք, բայց դժբախտաբար շատեր անօթութենէ մեռան։ Մենք մեր գիւղէն 8 հոգի եղած էինք, 4 հոգին ճամբան մեռաւ, 3 հոգի Վասիլիր մնաց և ես Անգլիացիներուն հետ Ս. Երուսաղէմ եկայ։

Այս տղեկն ալ կը վերջացնէ իր գրութիւնը՝ այժմ զինք խնամող հաստատութեան եւ տնչութիւն շնորհակալութիւն յայտնելով։

ՏԱՐԱԳՐԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ԿԻՒՐԻՆ

Փոքր-Հայքէն շատ քիչեր ազատեցան ինչպէս Կիլիկիա, Փոքր-Հայք եւ պարպուեցաւ և Կիլիկիոյ պէս հոն ալ շատ փոքր թիւ մը մնաց տեղահան չեղած Հայերու։ Փոքր-Հայքի ծոցին մէջ իր ժրաջան աշխատութեամբ և գործագործութեամբ մեծ անուն հանող հոմեառ Կիւրինցին ամենէն աւելի տուժեց այս համաշխարհային պատերազմէն։ Սեբաստիոյ կուսակալը մասնաւոր ծրագիրով մը ուզեց փճացնել իր գործին միայն կապուած Կիւրինցին և յաջողեցաւ տեղական և տեղւոյն ազդեցիկներէն ու կամաւորներու զօմանդան Մուհամմէտ պէյի միջոցաւ երեք կողմ ղրկել ժողովուրդը։ Առաջին մասը 1915ի յուլիսին վերջերը քշուեցաւ Սեբաստիոյ կողմերը, միայն էրիկմարդերէ կը բաղկանար և Զաղլոտ ձորի սպանդանոցը առաջնորդուեցաւ։ Երկրորդ մասը, ուր կային երկու սեռէ Հայեր, քշուեցաւ կեսարիոյ կողմերը։ Երրորդ մասը որ այրիներու, կիներու, աղջիկներու և շատ քիչ թուով այրերու մեծ կարաւան մըն էր, ամիսներով թափառեցաւ էլպիստանի երկայն ճամբան, Բաղարճըղէն Այնթապ և Այնթապէն ալ Քիլիսի և Գամպայի ճամբով հասաւ Հալէպ, ուր առանց հանգստանալու անոնք ընդփոյթ դէպի Սուրիա ճամբայ դրուեցան և անհ՛յարագրելի խեղճութիւններով տեղաւորուեցան Քէրէքի մէջ։ Կեանքիս մէջ երբեք չեմ կրնար մոռնալ այն 300 աղջիկները որոնց մէջ կար նաև կեսարացի Սանդուխտը։ Քէրէքի դատաւոր Արիֆ Հիքմէթ պէյ, օգտուելով խլամացման առիթէն, Ամմանի կայարանէն անցուց Մաանի, Դըֆըլիայի և Քէրէքի կողմէն հաւաքած այդ աղջիկները, որոնց մեծամասնութիւնը Կիւրինցի էր։ Մէնզիլի զօմանտանը Օսման էֆէնտի այդ աղջիկներէն կնութեան առաւ Մարաչցի Մարիամ Ճինպաշեանը որ հազիւ 11 տարեկան էր և որուն ծնողքը վերջերս Խաանի հաստատուած էր. 4 ամիս վերջ ծախեց հարիւրապետ Խուրշիտ պէյի, յիշեալ զօմանտանը եւ երկու ամիս քովը պահելէ վերջ հասարակ խլամ-արաբի մը 4 լիրայի ծախած էր զայն։

Կիւրինի երկրաքախտ իգական սեռը ամենէն աւելի տառապեցաւ Քէրէքի մէջ և անթիւ զոհեր թողուց Մաան, Թֆըլիա և Քէրէք։ Ուրախ ենք որ օգոստոս 1—5 քէմբ հասնող 700ի մօտ տարագիրներուն մէջ 120 հոգի եւ կիւրինցիներ կային, Փոքր-Հայքով հետաքրքրողներուն փախաքին զոհացում տալու համար կուգամ հոս գնել անուանց ցանկը եւս։

Արմենուհի Արպօյեան 4 հոգի, Նազելի Արպօեան՝ 3, Շահընծայ Պօյաճեան՝ 2, Տիրուհի Ճէչեան՝ 4, Սանդուխտ Ճէմճէմեան՝ 1, Վարդանոյշ Պուտուկեան՝ 1, Ծուհար Ներսէսեան՝ 1, Նարինկիլ Գասօլօղեան՝ 1, Մարիամ Սիրանոսեան՝ 2, Նուրիցա Տատուրեան՝ 5, Երուանդ Տատուեան՝ 1. Զարուհի Կէնճէլեան՝ 2, Մելիք Կրելեան՝ 2, Խաթուն Բարթողեան՝ 2, Տիրանուհի Պօրծապեան՝ 1, Երանուհի Աքքարաաշեան՝ 3, Արուս Արխատկէսեան՝ 2, Վարդանոյշ Ժամկոչեան՝ 1, Արշալոյս Մսկարեան՝ 1, Մանուկ Աբէլեան՝ 1, Գեղամ Պանոսեան՝ 3, Մեսրոպ Ճըլեան՝ 2, Հոփոփսէ Վէգիրեան՝ 2, Եղիսաբէթ Մինասեան՝ 1, Տիգրան Փանիկեան՝ 3, Արթին Թէրճէնեան՝ 4, Սեդրաք Տատուրեան՝ 6, Յովհաննէս Ղուրսանեան՝ 2, Սիրանոյշ Ղուրսանեան՝ 2, Զանօ Սիրանոսեան՝ 2, Եղսաա Հալաճեան՝ 2, Մարգրիտ Հալաճեան՝ 2, Վարդուհի Փանոսեան՝ 1, Մարիամ Գըպաշեան՝ 5, Հնազանդ Տէլլիպէչեան՝ 5, Կատար Սիմաւօնեան՝ 3, Թէֆօրիկ Թումաճեան՝ 3, Վարդենի Թումաճեան՝ 4, Թըրվանտա Պօղոսեան՝ 4, Եղիսաբէթ Քէսէճօղեան 2, Ալիքսան Պանոսյեան՝ 5, Երուանդ Գըպաշեան՝ 2, Սատօ Մալխասեան՝ 1, Մարիամ Կորկոտեան՝ 2, Մարիամ Ղուրսեան՝ 1, Թրվանտա Գասպարեան՝ 4, Յակոբ Թօփալեան՝ 1, Յակոբ Պըլտեան՝ 4, Տիրուհի Տօնիկեան՝ 2։ (Յունիսի և յուլիսի մէջ եկող Կիւրինցիներու ցանկը «Արեւ»ի մէջ հրատարակուած էր արդէն)։

***

ՌՈՒՄՔԱԼԷ-ՃԻՊԻՆ

Այս մօտաւորապէս 300 անուոր գիւղը ժամանակ մը Ուրֆայի թեմին կը պատկանէր, վերջերը եղաւ Այնթապի թեմ։

Տեղահանութիւնը սկսաւ 1915 յուլիսին։ Պիրէճիքի ճամբով՝ անուանի աւազակներու բոյն Զօմաք ձորէն անցան ուր կողոպտուեցան և զանակոծուեցան Թիւրք խուժանին կողմէ, նօթի և գրեթէ բոլորովին մերկ վիճակի մէջ հասան Հալէպ։ Անկից ընդփոյթ ճամբայ հանուելով քշուեցան մինչև Քէրէք ուր մընացին մինչև օգոստոս 5 քէմբս հասնողները սանք են։

Նիկողոս Քիւչիւքեան՝ 4 հոգի, Մովսէս Այնթապլեան՝ 3, Ռահէլ Արօեան՝ 1, Մարիամ Ալօվեան՝ 2, Տուտու Պիզանեան՝ 2, Սառա Գասպարեան՝ 3, Ներսէս Հինդեան՝ 5, Յակոբ Գըզըլեան՝ 5, Գէորգ Մարանեան՝ 2, Մելքոն Գասպարեան 3, Իլլօ Գույումճեան՝ 3, Յակոբ Կիրակոսեան՝ 4, Տիգրան Մխաբեան 3, Ներսէս Պաղտասարեան՝ 3, Մարիամ Աւագեան՝ 4, Հայրապետ Հայրապետեան՝ 3, Յակոբ Պէքէրեան՝ 4, Յակոբ Քասաքէկեան՝ 3, Ներսէս Սօրապեան՝ 3, Մարիամ Տէհրեան՝ 2, Խաչեր Ակուչեան՝ 3, Հազառ Հալաճեան՝ 1, Անոյշ Գրօղլուեան՝ 2, Մկրտիչ Հայրապետեան՝ 3, Դաւիթ Պըճանեան՝ 2, Դչխոհ Յովհ. Սարգիսեան՝ 1, Մէնէմշէ Արօեան՝ 1, Մըկօ Գարաեան՝ 5, Ծուհար Ոսհէեան՝ 2, Շընըֆոր Գասպարեան՝ 2։

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

Տիար Լ. Մկրտիչեանի խմբագրականին շարունակութիւնը պիտի հրատարակեք մեր յաջորդ թիւով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կիւրինցի Վարդանոյշ Ժամկոչեան 15 տարեկան, կը փնտռէ իր հօրեղբայրը Խաչեր Ժամկոչեանը, որդի վաճառական Ամերիկայի մէջ։ Ամերիկայի թերթերէն կը խնդրուի ներկայս արտատպել։

Հասցէ՝
Vartanouche Jamgochian
Camp Arménien
Port Said (Egypt)

եղած է այս երկու ծայրայեղութիւններու միջին եզրը գտնել և ղանոնք հաւասարակշռել։ Արեւելքի մէջ սկիզբէն իսկ վեհապետին զօրութիւնը բացարձակ եղած է և միահեծան. անհատի իրաւունքներ անտեսուած են, և անոր բնական եղած է հաւատալ որ իր պարտականութիւնն է անպայման հպատակիլ վեհապետի կամքին, որ օրէնք է։

Քանդ և Հէկէլ բարոյական ազատութիւնը կընկատեն իբր մարդուն զատորոշիչ յատկութիւնը և պետութեան կը նային այդ յարաբերութեամբ։ Հէկէլի համեմատ Քանդի ըմբռնումը ազատութեան նկատմամբ ենթակայական է և կը սահմանափակուի իր կամքին մէջ, որով մարդս ինքնաբերաբար կը յօժարի կատարել ինք իր վրայ դրած պարտականութիւնները առանց արտաքին ճնշումի և սուլ մարդս ինքն է որ կ'որոշէ իր սահմանը և վախճանը։ Հէկէլ՝ Քանդի ազատութեան նկատմամբ կազմած այս տեսութիւնը ենթակայական կը կոչէ, քանզի այս տեսութեամբ մարդուն ազատութիւնը իր որոշումներուն և գիտակցութեան ներքին աշխարհին մէջ միայն տեղ ունի և դուրսի աշխարհը չկեներ։ Սակայն Քանդի համեմատ պարտականութեան գիտակցութիւնը տիեզերական է և այս տիեզերական գիտակցութեամբ կը չինուին օրէնք, զոր պարտադրել գործ և պաշտօն են պետութեան։ Քանդի տեսութեամբ մարդիկ իրենց ազատ կամքով պայմանաւորուած են պետութեան հետ, որոյ ժողովուրդը կը կազմեն. մարդիկ իրենց սահմանաւոր և յաւէտ անըստոյգ ազատութիւնը կը յանձնեն պետութեան, որպէսզի անոր օրէնքներուն միջոցաւ ստանան կատարելագոյն ազատութիւն և ապահովեն իրենց իրաւունքները։ Ասով Քանդ ազգային կառավարութեան մէջ հաւաքական և գործակցական կեանքէ աւելի անհատին ազատ կամքը կը չեշտէ իբր կեդրոնական գաղափար. ան կառավարութեան կը նայի իբր առանձնաշնորհեալ մարմնոյ մը, որոյ պարտականութիւնն է պաշտպանել անհատի իրաւունքները և ազատութիւնը։

Հէկէլի տեսութիւնը մարդուն ազատութեան նկատմամբ աւելի առարկայական է և պետութեան նկատմամբ հաւաքական։ Ազատութիւնը միայն մարդուն մէջ ապրելու չէ, անոր իրական սահմանը մարդուն եսէն դուրս է, ան ոչ միայն կ'արտայայտուի ներքին բարոյականով և արտաքին օրէնքով, այլ և այն բոլոր հաստատութիւններով, ուր ազգային կառավարութեան մը ապրեցութիւնը և զօրութիւնը կան։ Այս ապրեցութիւնը, որ ընկերային բարոյականի յատուկ է, ներքին բարոյական գիտակցութեան և արտաքին օրէնքի հաշտութիւնն է։ Այս հաշտութեամբ մարդուն ազատութիւնը իր ենթակայական և նեղ շրջանակէն դուրս աւելի լայն միջավայր մը կը գտնէ իր առջև, որ է նախ ընտանիքը, յետոյ ընկերութիւնը և ապա քաղաքական հասարակութիւնը։ Պետութիւնը, հետեւաբար կաշկանդուելու չէ, անհատական խիղճով ոչ ալ ընկերային օրէնքներով, քանզի պետութիւնը իբրև մարմնացումը ընկերային բարոյականի՝ տուիչն է օրէնքի և վեր է անոր տրամադրութենէն ու ազդեցութենէն։ Ընկերային բարոյականը արտադրոյթն է ազատ կամքի, որ կը գտնէ առարկայական իրականութիւն մը, և պետութիւնը ընկերային բարոյականի իբր բարձրագոյն արտայայտութիւնը՝ արտադրոյթն է նոյն ազատ կամքի, և հոս արտադրոյթը պարզ սեղծագործութիւն մը չէ, այլ զարգացում մը և հոլովոյթ մը, ուր ժամանակը ունի իր դերը։ Պետութիւնը մարդուն բարօրութիւնը և ազատութիւնը ոչ թէ անհատական նեղ շրջանի մէջ, այլ ընտանեկան և ընկերային լայն յարաբերութեանց մէջ կ'ապահովէ և կը պաշտպանէ ու մանաւանդ կը վարժէ, կը կրթէ զանի ինք իր կեդրոնը ըլլալէ աւելի ազգային գոյացութեան և կեանքին խառնուելու։ Ուրեմն, կայ հասարակական կամ հաւաքական կեանք մը, որ է ազգայինը. անհատը կ'առնէ կատարելու այդ կեանքի մէջ իրեն ինկած բաժինը կամ դերը, և անհատներ իրենց տէր ըլլալէ առաջ կը պատկանին պետութեան։ Այսու պետութիւնը կ'ունենայ անբաժանելի ամբողջութիւն կամ միութիւն մը և կ'ստանայ ազատ գործունէութիւն յօժար գործակցութեամբ ազգը կազմող անհատներու, ընտանիքներու և ընկերակցութեանց։

Խ. Ս. ԳՈՒՐԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԳԱՀԻՐԷԻ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յառաջիկայ կիրակի, 18 օգոստ., տեղի պիտի ունենայ համեմատականի մնացած Գահիրէի 6 երեսփոխաններուն ընտրութիւնը։

Ժողովրդային խմբակցութեան կողմէ որոշուած են հետեւեալ անձերը, իբր լաւագոյն թեկնածուները երեսփոխանութեան.

ՀԱՅԿ ԻՆԱՅԵԹԵԱՆ
ԳԷՈՐԳ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆ
ՄԿՐՏԻՉ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ
ԼԵՒՈՆ ԱՍԱՏՈՒՐ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՆԵՏՈՒՐԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ՍԷՖԷՐԵԱՆ

Ամէն ոք թող փութայ իր քուէն տալ այս անձնաւորութեանց, այցելէտով անձնուէր և գործունեայ երեսփոխաններ ունենալու համար։

Հայ ժողովրդային խմբակցութեան կողմէ՝ (ատենադրութիւնք)

Տէր. Պ. Սեռոբեան
Կ. Շերիշեան պէյ
Վ. Մալէզեան
Մ. Բուշեան

*

ՀԱՅԿ. ԲԱՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կը լսենք որ Թանթայի մէջ վախճանած է ընիկ Բաղէշցի ծերունի պանդուխտ մը, Վարդան աղա Պապեան, որ երկար տարիներէ ի վեր Եգիպտոս հաստատուած էր և ինքնօգնութեամբ յարմար դիրք մը շինած էր։ Ցիշեալը զգալով իր մօտալուտ մահը, իր մօտ կանչած է Տ. Մամբրէ քահանան և Տ. Կարապետ Խօրէնէլեանը, և անոնց միջոցաւ կարեւոր գումար մը նուիրած է Հ. Բ. Ը. Միութեան օրինական ձեւակերպութեամբ։

Միութեան Կեդր. Ժողովը հեռագրով խնդրած է Տ. Կ. Խօրէնէլեանէ յուղարկաւորութեան պաշտօնապէս ներկայ գտնուիլ և ծաղկեպսակ մը դնել դագաղին վրայ։

***

Կեդր. ժողովի յարգելի Ատենապետին Բօր-Սայիտի գաղթակայրը կատարած վերջին այցելութիւնը ունեցած է իր բարեբեր արդիւնքները։ Տ. Մալէզեան երկարօրէն տեսակցած է Գնդապետ Էլկուտի հետ, գաղթակայրի տնօրէն Մր. Հէյկի, առողջ. բժշկապետ Գէբթէյն Բէմբըլի և Ամերիկեան Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներուն հետ։ Այցելած է գաղթակայրը, ընկերակցութեամբ Տ. և Տիկին Էլկուտի, և տեղւոյն վրայ խել մը շինութեանց և կարգադրութեանց մասին որոշումներ կայացուցած է համախոհաբար։ Առ այդ, Զինուորական Բարձր. Իշխանութեանց հետ բանակցութիւններ պիտի կատարուին։ Կ'երեւայ թէ գաղթականներուն թիւը հասած է 5100ի, և մինչև 15 օր 1000 գաղթականներ եւս պիտի փոխադրուին գաղթակայրը։ Սխաւան վարժարանի աշակերտներուն թիւը 2200—2400ի պիտի յանգի, որով հարկ տեսնուած է նոր շէնքեր կառուցանել և ուսուցչական կազմը զօրացնել։ Որբանոցին մասին եւ լաւագոյն կարգադրութիւնները անօրինուած են, որպէսզի որբերը մայրախնամ հոգատարութեան առարկայ ըլլան և ազգային դաստիարակութեամբ կրթուին։

Առիթէն օգուտ քաղելով, Տ. Մալէզեան Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ հինգշաբթի օրը Գազինօ Բալասը պատուոյ թէյասեղանի մը հրաւիրած է, ինքնաշան երախտագիտութեան, գաղթակայրի անօրէնը Մր. Հէյկ, Տօքթ. Բէմբըլ և Ամերիկեան Կարմիր Խաչի անձնուրաց Տիկինները։ Այս հաւաքոյթը հայկական և ամերիկեան եղբայրակցութեան պաշինքը կնքած է, բարեգործութեան մարզին մէջ։ Ներկայ գտնուած են նաև Տիկնայք Նետուրեան և Տէմիրճեան, Տօքթ. Սահակեան և Տեարք Ժամկոչեան և Գըրանեան, Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետը Տօքթ. Նէվրուզ, որ հիւրաբար գաղթակայրը կը գտնուի, վերջին սպահուն անհանգիստ զգալով չէ կրցած մասնակցիլ։

ՆՇԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ կիրակի, օգոստոս 11, հանդուցեալ Տիար Գէորգ Պօյաճեանի բնակարանին մէջ յԱղեքսանդրիա, ի ներկայութեան երկու կողմերու ազգականաց և բարեկամաց, տեղի ունեցաւ նըշանախօսութիւնը Օր. Զապէլ Պօյաճեանի ընդ Տ. Լեւոն Գալֆաեանի և Օր. Զարուհի Պօյաճեանի ընդ Տ. Դամիկ Դամիկեանի։

Պօյաճեան քոյրերը ծանօթ և պատուաւոր ընտանիքի զաւակ և կնոջական ամէն առաքինութիւններով օժտուած հայուհիներ են։ Իսկ Տ. Լեւոն Գալֆաեան և Տ. Դամիկ Դամիկեան Գէորգօֆ Տան Ծխախոտի հաստատութեան երկու բանբերուն և աւագ պաշտօնեաներն են։

Մեր ջերմագին խնդակցութիւնները ամենքին։

ՊԱՏՈՒՈՅ ԹՈՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

«ԱՐԵՒ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

	դ. ռ.
Ձեռամբ Տ. Լ. Բամբուքճեանի (Մանսուրա)	
Բարսեղ Պալըքճեան	20
Լեւոն Բամպուքճեան	20
Արթին Մինասեան	10
Փօրիկն Նուպար	10
Կարապետ Ճեպէճեան	10
Թ. Ֆ.	10
Լեւոն Մկրտիչեան	10
Վահան Պարմանեան	10
Կարապետ Նեվրուզեան	10
Նասր Սիմոնեան	10
Լեւոն Մինասեան	5
Նախորդ գումար	13315
Ընդհ. գումար	13440

ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆ

ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Զէյթուն)

Շաբթուս ստացուած են հետեւեալ նուէրները.

Դեր. Թորգոմ Եպս. 1 օխա շաքար, 1 տուփ թէյ, 3 տուփ Նէսթլէի կաթ, 300 սիկարէթ։ Մաթոսեան և Ընկ. 1120 սիկարէթ։ Կամսարական Եղբ. 1000 սիկարէթ, Հայր Աչաճեան 100 սիկարէթ, Ա. Մէօթէմէտեան 16 տուփ սիկարէթ, Ա. Օտապաշեան 9 մէթր սեղանի մուշամպա, Տիկ. Սօսօեան 2 աման մածուն 6 օխա խաղող։

Այցելեցին՝ Դեր. Թորգոմ Եպիսկոպոս, Մամբրէ վրդ. Սիրունեան և Բաղ. ժողովոյ ատենապետ Տ. Ինայէթեան։ Սըրբազանը իր այցելութեան առթիւ խոստացեց քաջալերական մը ըրաւ և պահպանիչ ըսաւ։

Շաբթուս մեկնեցան 7 ապաքինած զինուորներ իրենց բանակը. ներկայիս կը գտնուին 24 զինուորներ։

ՆԱՄԱԿ ԲՈՐ-ՍԱՅԻՏԷՆ

Նախորդ հինգշ. օր հոլին յանձնեցինք Յովհ. Նաճարեան անուն կամաւոր մը։ Թաղումին ներկայ էին Բոր-Սայիտի պզտիկ հայ գաղութը, ու կամաւորին զինուոր ընկերները։ Գերեզմանին վրայ խօսեցան Բրօֆ. Գայսեան և Պ. Սամ Թաջուարեան։ Իր վրայ պսակներ դրուած էին Հայ Ազգ. Միութեան ու իր ընկերներուն կողմէ։

Երկրորդ հայ կամաւորն է որ Բոր-Սայիտի Ֆրանս. հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Հանգիստ իր ոսկորներուն։

«Հայ» արուեստագիտուհիի մը յաջողութիւնը. — Բարիզի Քոնսէրվաթուարին ջութակի մրցման մէջ այս տարուան պատուոյ մրցանակը շահած է Օր. Լիւսի Տէմիրճեան, որուն երաժշտական բարձր տաղանդին մասին գովեստներ կուտան Բարիզի թերթերը։

Օր. Տէմիրճեան պետական յոյն օրիորդ մըն է, զոր որդեգրած է Բարիզաբնակ Պ. Տէմիրճեան եղբայր Աղեքսանդրիոյ մէջ ծանօթ յանձնակատար Հանրի պէյ Տէմիրճեանի։ Տէմիրճեան ընտանիքը, ինչպէս յայտնի է, վաղուց ֆրանսացած ընտանիք մըն է, որուն անունին վերջաւորութիւնը միայն հայութեան պատրանքը կուտայ նշխոցողներուն։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Եգիպտահայ Նպաստամատոյց Մարմնոյ Գահիրէի հառուածը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Մարի Մելքոն Երկանեանէ կէս կենդինար օճառ՝ ի նըպաստ Երուսաղէմի տարագրելոց։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Թուրքիոյ մէջ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱ

Լոնտոն, 10.— Կ. Պոլիսը խոստացած է քննիչներ ղրկել Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագիրով իրեն վերադարձուած նահանգներուն մէջ և բոլոր Հայերը իրենց հայրենիքին մէջ բնակեցնել։

Աթէնք, 12.— «Էթնոս» թերթը լաւատեղեակ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Պոլսոյ Թուրք ժողովուրդին զայրոյթը ընդդէմ գերմաններուն անցեալ շաբաթ պոռթկաց զանազան ձեւերու տակ։ Գերմանները ընդհանուր խառնակութեան մը վախնալով 40,000ի չափ այժմ մը կեդրոնացուցին Պոլսոյ մէջ և գնդացիրներ շարեցին Բերայի բարձունքներուն վրայ։ Հել.

Արեւմտեան ճակատին

ՖՐԱՆՍ. ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄ

Բարիզ, 12.— Հաւասի Թղթակիցը ճակատէն կը հեռագրէ թէ Պ. Քլէմանսօ, Մոնտիտիէի երեսփոխան Պ. Քլօցի ընկերակցութեամբ այցելեց Մոնտիտիէն որ հիմա աւերակ մըն է։ Պ. Քլէմանսօ ներկայ եղաւ առաջին գծի գունդերուն կողմէ եղած յարձակումի մը։ Ան դիտեց բանակներու խանդավառ թափը, որով անոնք կը յառաջանային գերման հրետանիին կրակին ներքեւ։ Ան շնորհաւորեց անգլօ-ֆրանս. բանակներուն զօրավարները։

Գերման գլխաւորութիւնը հաստատ կարծեր Թշնամին ուղղելով մեծ դժբախտութիւնէ մը ազատել և ժամանակ շահիլ, այնքան անհրաժեշտ քանակութեամբ ռազմանիւթն ու մարդը հոս քաշել Սոմի օղակէն՝ բաւլադրանդներ նոյնոց կրակի գծին վրայ, այսպէս փորձելով կասեցնել դաշնակից յառաջխաղացքը։ Գերման պաշտպանողական ճիգը ամենաբուռն եռանդ մը ունէր։

Զօր. Իւմպէրի բանակը իր շարժումը տարածեց Լասինեի լերան արեւմուտքը մինչեւ Ռիպըքուրի հարաւը։ Այսպէս մենք կը բռնենք Մացի ամբողջ հովիտը, որ իր մէջ կ'առնէ լեռը։ Լասինեի կացութիւնը անտանելի է։ Դէպի Ռոյ յառաջխաղացքը կը շարունակուի կանոնաւորապէս։ Քաղաքը որ այժմ սպառնացուած է հարաւ արեւելքէն, արեւմուտքէն ալ ֆրանսացիք կը սեղմեն 3 քիլոմէթր մօտաւորութեամբ մը։ Գերմանները այսուհետ կատաղօրէն կը հակայարձակին Սէզարի բանակատեղւոյն առջեւ։

Ամիէն-Ռոյ ճամբուն վրայ բրիտ. գծին դէմ գերմանները անյաջող գործողութիւններու ձեռնարկեցին, յապաղելու համար դաշնակից յառաջացումը։

Նկրտողութիւն. ամենակարեւոր և շատ արդիւնաւոր յառաջխաղացքներ իրականացուեցան երէկ։ Առաջին երեք օրերու ընթացքին դաշնակից կորուստները ծայր աստիճան թեթեւ եղան։ Անոնք մեր բռնած գերիներուն մէկ քառորդին անգամ չեն հասնիր։ Մեր գունդերուն բարոյականը հրաշալի է։

Բարիզ, 12.— Կռիւը կը շարունակուի լուսաբաց պաշտօններու մէջ նոր շահեր աւելցնելով վերջին օրերու անվիճելի յաղթութեանց վրայ, որոնց ընթացքին թշնամին անկասկած նահանջելով մարդկային ու նիւթական ահագին կորուստ ունեցաւ։

Թերթերը 40,000էն աւելի կը նկատեն գերիներուն թիւը, մինչ 700 թնդանօթներ կան առնուած։ Թշնամի կորուստները մեծապէս շատցան երէկուան հակադարձման մը որ նպատակ ունէր նահանջը արգիլել և պաշտպանել արդէն խախտուած հաղորդակցութեանց հանգոյցը։ Շատ մը թերթեր թշնամի պահեստներու սպառումը կ'ընդգծեն, որուն հետեւանքով ան կ'ստիպուի ապագայ գործողութեանց յատկացուած գունդերը գործածել։ «Մաթէն» կ'ըսէ թէ յուլիս 15էն ի վեր 114 զօրաբաժին եկած անցած են կրակի գծէն։ Յայտնի է որ թշնամին ընդ ամենը 205 զօրաբաժին ունի, որոնց 100ի չափը հանգիստ ժամանակներու պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ են։

Բարիզ, 12.— Շօլնը պաշարուած է և Լասինեի գրաւումը մօտալուտ է։

Լոնտոն, 11.—«Վիքլի Տէսփէչ» կ'ըսէ թէ Մոնտիտիէի մէջ հազարաւոր թնկազմոյ պահակազօրք մը բռնուած է։ Կը կարծուի թէ Շօլնը և Ռոյը ինկած է. 35,000 գերի բռնուած է հինգշաբթիէն ի վեր։

Լոնտոն, 11.— Ռէօթէրի մասնաւոր թղթակիցը կը հեռագրէ շաբաթ օր. «Մօտ 30 ժամուան կռիւի ընթացքին գերման բազմաթիւ զօրաբաժիններ ետ նահանջեցան, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ գերմանները յուսահատ ճիգ մը կ'ընեն դաշնակից յառաջխաղացքը կասեցնելու։ Այսու ամենայնիւ բոլոր հակայարձակումները մնացին ամուլ։ Շէփիլլիի բարձունքներուն գրաւումը ուրբաթ գիշեր փշրեց թշնամի պաշտպանողականը արդէն իսկ լարուած ճակատի մը վրայ։ Հրետանին և հետեւակազօրքը կառչեցան զմայլելիօրէն, բայց կռիւը առաւելապէս եղաւ՝ զրահապատ օթոմօպիլներու, թանքերու և հեծելազօրաց խառնուրդ մը։ «Վիքէթ»ները ինչպէս ան հրաշալի պըլտօ թանքերը նշանաւոր դարձան։ Անոնք մահ ու սարսափ սփռեցին զօր. Մարվիցի բանակին մէջ։ Այս մարտասայլերէն վեց հատ մէկ ուղղութեամբ յառաջանալով, յարձակեցան դաշտային մարտկոցի մը վրայ։ Այս վերջինները ամբողջ իրենց կրակը դարձուցին թանքերուն, անոնց չորսը անգործածելի դարձուցին, իսկ երկուքին ստիպեցին արագօրէն նահանջել։

Ճիշդ չէ ենթադրել թէ մեր նախաձեռնութեան յաջողութիւնը կը պարտինք գերման գծին տկարութեան. ընդհակառակն, մեր առաջին գծին վրայ, երած յարձակումը բաղխեցաւ 8 զօրաբաժնի պաշտպանութեան, մինչդեռ առաջ այդ շրջանին մէջ կար վեց զօրաբաժին միայն։ Գերի բռնուած գերման սպաներ այն համոզումը ունին թէ գերմանները չպիտի կրնան կացութիւնը վերահաստատել այնպէս մը որով կարող ըլլան մեզ դիմադրել Սոմի հարաւը։ Մինչ այդ, մեր սաւառնակները և մեր հեռահաս թնդանօթները անդադար կը ռմբակոծեն գետին անցքերը և կամուրջները։ Ռազմանիւթի ահագին կորուստ ունին գերմանները։

Յուլիս 18էն ի վեր գերմանները կորսնցուցած են այնքան ռազմանիւթ որքան չէին գրաւած ամբողջ մարտան ընթացքին իրենց յարձակումներուն մէջ։ Շարժուն հիւանդապահական կայանները դաշնակից վիրաւորներէ աւելի գերման վիրաւորներ ընդունեցան։ Ահագին թիւով թմբուկներ և հիւանդապահներ բռնեցինք, որոնք շատ օգտակար են վիրաւորներու խնամատարութեան տեսակէտով։

Գերիներուն լսածին նայելով Թրօնբրէնցը ամենաանհամբերողական մարդն է ամբողջ բանակին մէջ։ Զայն կ'ամբաստանեն Մառնի աղէտին իբրեւ ուղղակի պատասխանատուն։ Ան փարձ զօրավարներու գործին խառնուելով անոնց պլանները ոչինչի վերածեց ու այս աղէտը բերաւ ի վերջոյ։

Լոնտոն, 11.— Ֆրանսական երրորդ բանակը այժմ ուժգնօրէն կը յարձակի Լասինեի շուրջ գտնուող բարձունքներուն դէմ և ան կը յառաջանայ գոհացուցիչ կերպով։ Կ'ազդուի որ թշնամին քաշուի Բէրօն-Նէսլ-Բանալ-Նուայոն գծին վրայ։ Կը կարծուի թէ թշնամի պահեստը 20 զօրաբաժինը չանցնիր և դաշնակիցները կրնան պահել բոլոր գրաւուած հողը, ու անոնք միշտ ալ պատրաստ են յառաջանալու երբ առիթը ներկայանայ։ Ռ.

Լոնտոն, 11. — Մարաջախտ Հայկ կը հաղորդէ. «Գանատականներէն առնուած թարմ զօրաբաժիններ այս առաւօտ յարձակեցան Լիհօնի դիրքերուն դէմ և անոր հարաւն ու հիւսիսը, բայց բոլոր յարձակումները հոս մղուեցան կատաղի կռիւէ մը յետոյ, որուն ընթացքին ահագին կորուստներ տուին։ Թշնամի զանգուածին որ կը յառաջանար Լիհօնի հիւսիսէն թշնամի յարձակման գունդեր խուժեցին մեր դիրքերուն մէջ և գիւղին արեւմուտքէն ներս մտան, բայց մենք վճռական հակայարձակումով մը թշնամին դէպի արեւելք ետ նետեցինք ու մեր գիծը վերահաստատեցինք ամբողջապէս։ Մեր ձախին ֆրանսացիք մեր ուժերուն հետ համագործակցելով յարձակեցան ու յառաջացան Ռոյի հարաւ արեւմուտքին ու հարաւը։ Մեր պահակախումբերը բաւական գերիներ առին ճակատին միացեալ մասերուն վրայ։

ՖՈՇԻ ԵՐՐՈՐԴ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

Լոնտոն, 12. — Մարաջախտ Ֆոշի նոր հարուածին խոստումը ապառնածէն շատ աւելի կանուխ իրականացաւ՝ Զօր. Իւմպէրի բէմ գալովը որուն արագ և յաջող յառաջխաղացքը կը հաւասարի ճակատամարտին առաջին օրուան։ Այս բոլոր շարժումները ցոյց կուտան թէ որքան մեծ է Մարաջախտ Ֆոշի ուժը որ ընդունակ կ'ըլլայ 3րդ յարձակողականի մը մէջ նետուելու երբ ուրիշ երկու հատեր արդէն յառաջանալու վրայ են։ Իրաւամբ կռիւը մինչեւ հիմա կանոնաւորուած էր ժամացոյցի շարժումի մը պէս և սակայն մինչեւ հիմա կատարուածը լոկ առաջին շարժումն է մեծ յարձակողականի մը որ ըստ մասնագէտներու, կրնայ մէկ օրէն միւսը փոխել պատերազմի ամբողջ երեւոյթը։ Յաղթանակին արդիւնքը մինչեւ հիմա հրաշալի է, տրուած ըլլալով որ ան լրջօրէն սասանած է թշնամւոյն դիրքը։

Թշնամի ուժեղ հակայարձակումները պարզ շարժումներ չեն Մոնտիտիէի գերպանակորչէն ազատելու մտօք եղած, այլ պաշտպանողական միջոցներ բոլոր այն շրջանին որուն կեդրոնն է Լաօնը։

Թղթակիցները կ'ըսեն թէ Մոնտիտիէի գրպանակորոյնին մէջ տիրող շփոթութիւնը շատ աւելի մեծ է քան ինչ որ չէր եղած Մառնի վրայ։ Փոխծածկ ու արեւելեան ճամբաները փախստականներով խճուած կը մնան։ Ամենուրեք կրակ ու հրդեհ կը տեսնուի։ Զօր. Իւմպէրի հարուածը պիտի ստիպէ գերմանները իրենց պահեստներուն մէկ մասը ղրկել դէպի հարաւ։ Յուլիս 18էն ի վեր դաշնակից հարուածները կը նշանակուին գործողութեանց մէջ եղած ներդաշնակութեամբ Անքրէն մինչեւ Ռէմս։ Այդ գործողութիւնները հանճարը կը ցայտեցնեն անհամեմատ պետի մը որ գիտէ յղանալ ու գործադրել։

Բարիզ, 13. — Գերմանները երէկ շարունակեցին կատաղօրէն հակայարձակիլ, այն բացայայտ նպատակով, որպէսզի կարենան պահել Ռոյը և Շօլն-Նուայոն գիծը, որոնց կորուստը կատարեալ աղէտի մը պիտի համապատասխանէր։ Այդ հակայարձակումները ամբողջապէս փշրուեցան, թէեւ թշնամին գտնուէր այնպիսի հողի մը վրայ զոր կատարելապէս կը ճանչնար։ Սակայն գիծ մըն էր որուն վրայ կարելի էր դիմադրել լաւագոյն կերպով, քանի որ ան կ'երկարէր ճիշդ այն ուղղութեամբ ուր կեցած էր ֆրանս. գիծը 1914էն մինչեւ 1917։ Այսու ամենայնիւ այս բոլոր զօր փորձերը ձախողեցան։ Գերման զինուորները անհօգօրէն զարնուած ռմբակոծուած տեսան իրենց ճիգերուն արեան մէջ խաւարումը։ Շօլն-Ռոյ գծին վրայ գերման դիմադրութիւնը համանման է Ուլշի և Ֆէրի դիմադրութեան։

Երբ դիմադրական այս երկու կեդրոնները խորտակուեցան ամբողջ շրջանը սասանեցաւ և գերմանները ամբողջ գերպանակորը պարպելով Վէսլի վրայ քաշուեցան։ Երբ Շօլնը և Նուայոնը իյնան գերմանները պիտի ստիպուին Սոմը ետ անցնիլ։ Շօլնը և Ռոյը ջախջախուած են մեր կրակէն։ Ֆրանսացիք և դաշնակիցները կատաղի կռիւներով գրաւեցին այնպիսի դիրքեր, որոնց կարեւորութիւնը կը բացատրուի թշնամւոյն այդ տեղերը պահելու համար թափուած ճիգով։ Մենք հող շահեցանք դէպի Լասինեի, որուն պահպանումը մեծապէս դժուար պիտի ըլլայ թշնամւոյն։

«Էքօ տը Բարի» 1000էն աւելի թնդանօթ և 100,000է աւելի գնդացիր կը հաշուէ մինչեւ հիմա առնուածները։ Յուլիս 18էն ի վեր 70,000 գերի բռնուած է։ Գերմանները ստիպուած են Աւստրիոյ օգնութիւնը խնդրել։ Աւստրօ-հունգար գունդեր դէպի մեր ճակատին հանդարտ շրջանները կ'ուղղուին. ըստ Պէռնի թերթերուն Մուտրա և Լիէշպէրկ զօրավարները որոնք կը հրամայէին Մառնի վրայ, տրամադրելիութեան անցուեցան։ Մոնտիտիէի շրջանին մէջ գործող ուրիշ երկու զօրավարներ ալ նմանապէս պաշտօնանկ եղան իրենց անհոգութեան պատճառաւ։

Արեւելեան ճակատին

ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ուաշինկթըն, 10.— Միացեալ Նահանգաց Մոսկուայի հիւպատոսը պետական պաշտօնատան կ'իմացնէ թէ Լէնին սովէթներուն ծանուցած է որ պատերազմական վիճակը գոյութիւն ունի Ռուսիոյ և դաշնակիցներու միջեւ։

Չիչէրին պատասխանելով դաշնակից հիւպատոսներուն ըսաւ թէ Լէնինի յայտարարութիւնը պատերազմական յայտարարութիւն մը չէ, այլ պաշտպանողական վիճակի կանխազգուշութիւն մը, յար և նման անոր որ ժամանակ մը գոյ էր Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջեւ։

Քօբէնհակ, 11.— «Իսվէսթիա» թերթը կը ծանուցանէ թէ հակայեղափոխութիւն մը ծագած է Ռուսիոյ կարգ մը քաղաքներուն մէջ և սովէթը տապալած ու անոնց տեղ յեղափոխ-ընկերվարական խորհուրդներ նշանակուած են։ Պոլշէվիք ծանօթ լիտրը Օլլինսքի սպաննուած է Քազանի մէջ և ուրիշ պոլշէվիքներու կոտորած կայ Ռեզանի ու Նովկորոտի մէջ։ Շարժումը արագօրէն հող կը շահի։

Ամսթերտամ, 11. — Ըստ գերման թղթակիցներու, Լէնին առաջին ճառ խօսելով Մոսկուայի մէջ յայտարարած է թէ անգլօ-ֆրանս. չարաղէտ կայսերապաշտութեանց պլանը այն տանն մէջ կրնայ յաջող ըլլալ երբ Չէխօ-սլովաքները ու անոնց կուսակիցները Վոլկայի Ուրալի և Սիպերիոյ մէջ ջախջախուած ըլլան։ Սակայն ամենաանհեռատեսի պարտականութիւնն է յեղափոխութեան, և այս պատճառաւ պէտք է ժողովուրդին պատերազմի դէմ դրդած խորշանքը փարատել։ Թրօցքի բաղդատութիւնը կ'ընէ չէխօ-սլովաք խռովարարութեան և սովէթ գունդերու ընկճումին, և կը գանգատի սպաներու չի գոյութեան վրայ։ Ան աւելցուցած է թէ, ժամը հասած է որ բոլոր առա սպաները հասկնան և անոնք որ կարմիր բանակին չեն միանար, ղրկուին արգիլանոց։ Կարմիր պահակին մէջ մտնող նոր սպաներն ալ ոչ բոլշեւիկ վստահութիւն չեն ներշնչեր, ժողովրդային գոմիսէրներ ձեռքերնին ատրճանակով պիտի հսկեն անոնց վրայ։

Բարիզ, 11.— Բարիզը ռմբակոծող հեռահաս թնդանօթները երկու օրէ կը լռեն։ Կ'ենթադրուի թէ անոնք կը գտնուէին Կիսքարի և Նուայոնի միջեւ ու հիմա վտանգի տակ են ֆրանս. յառաջխաղացքով Ռոյ-Լիսի գծին վրայ։

Պալ, 12.— Յեղափոխ-ընկերվարականներու հասած պաշտօնական յայտարարութեան առեղծած վտանգին հետեւանքով Գերմանիա իր դեսպանատունը փոխադրեց Մոսկուայէն Բոքով։

Ուաշինկթըն, 10.— Զօր. Մարչ կը ծանուցանէ թէ զօր. Կրէյվըս պիտի հրամայէ Սիպերիոյ ամերիկեան գունդերուն, որոնց կորիզը պիտի կազմեն Փիլիփեան երկու գունդեր, որոնք յետոյ պիտի փոխանակուին Միացեալ Նահանգաց գունդերէն։ Զօր. Մարչ կ'ըսէ թէ տակաւին դաշնակից ոյժերու հրամանատարը չի որոշուեցաւ։

Սթոքհոլմ, 12.— Մոսկուայի շուէտական ներկայացուցիչին դիմումին վրայ անգլիական և ֆրանս. հիւպատոսները ազատ արձակուեցան։

Արխանկէլ, 12.— Ֆրանսացի Քոլոնէլ Տօնօփ, հրամանատար անուանուեցաւ Արխանկէլի դաշնակից ջոկատներուն։ Պոլշէվիքներու կողմէ «Աթթանթիւ» բրիտ. զրահաւորին վրայ արձակուած ռումբ մը երկու ֆրանսացի զինուոր սպաննեց։ Ուրիշ ռումբ մը ինկաւ ծխնելոյզին վրայ։

Լոնտոն, 12.— Մոսկուայի մէջ կացութիւնը խիստ շփոթ է։ Եթէ հակայեղափոխականները իրապէս տէրը չեն կացութեան, բայց կասկած չի կայ որ անոնք օրէ օր հող կը շահին այնտեղ։ Պէռլինի ճամբով ստացուած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ Լէնին և Թրօցքի Քրօնշթատ փախած են։ Ռ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Արեւմտեան ճակատին

ՖՐԱՆՍ. ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԵՆ

Լոնտոն, 13. — Ռէօթէր կ'իմանայ թէ ֆրանսացիք գրեթէ հասած են Լասինեի լերան կողին որ կ'իջնէ անոր, թէեւ գերմանները կը բռնեն տակաւին այդ հողին հիւսիս արեւելեան անկիւնին ամենաբարձր կէտը։ Ժամանակ պէտք պիտի ըլլայ որպէսզի ֆրանսացիք կարենան անդորրութեան դատապարտել այդ անկիւնը եւ իրենց հրետանին բերեն հոն, այսպէս իրենց կրակին տակ առնելով Ռոյի հետ հաղորդակցութեան գիծը։ Ուրեմն ամբողջական արդիւնքի մը պէտք չէ սպասել շուտով։

Բարիզ, 13. — Օրուան ընթացքին մեր գունդերը վերսկսան իրենց յարձակումը Մացի եւ Ուազի միջեւ անտառոտ շրջանին դէմ։ Հակառակ թշնամի ուժեղ դիմադրութեան, յաջողեցանք յառաջանալ Կուրիի հիւսիս արեւելքը։ Ոտք դրինք Բլէսի եւ Ռոյի հանրապատեանցին մէջ եւ հասանք Պըլվայի. աւելի արեւելք մենք մեր գիծը տարինք Բամպոնի հիւսիսը մինչեւ 2 մղոն մօտ. ոչինչ նշանակելի այլուր։

Լոնտոն, 13. — Մարաջախտ Հայկ կը զեկուցանէ թէ մենք դարձեալ բարուոքեցինք մեր դիրքերը Ռոյի ճամբուն հիւսիսը եւ Սոմի հիւսիսային եզերքը, ուր գերիներ առինք։ Ես մղեցինք տեղական յարձակում մը Ֆոքըրուրի մէջ։ Մեր պահախումբերը քանի մը գերիներ առին Մարքի հարաւը եւ Հին Կերքէնի մօտերը։ Բուռն կռիւէ մը յետոյ ես մղեցինք յարձակում մը Մերիսի շրջանին մէջ։

Բարիզ, 13. — «Էքօ ժուռնալ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ճակատէն թէ Շօլնը, Բարլոնիկը, Սիւզանը, Մերիկուրը եւ Բէռոնը բոցերու մէջ են։

Ցիւրիխ, 13. — Սովիէթ կառավարութիւնը շուտով Քրոնշտատ պիտի փոխադրուի, ուր հասան չորեքշաբթի Լէնինն ու Թրօցքին որոնք Մոսկուայէն կը փախչին։ Ուրիշ աղբիւր լուրեր կ'ըսեն թէ, Լէնինն ու Թրօցքին Քրոնշտատը քիչ ապահով զգալով Բիւխօֆ մեկնեցան ուր գերման գունդերու պաշտպանութիւնը կը վայելեն։

ՍԱԿԱՐԱՆ

14 Օգոստոս 1918

ԲԱՄԲԱԿ	Բացում	Փակում
Մայիս		
Յուլիս	41.68	41.62

ԱՐԺԵԹՂԹ. (Պաշտ. Սակարան)		
Տրքօի Յօնաքէ	1886	Ֆր. 393.—
» »	1903	» 292.—
» »	1911	» 280.50
Քրէտի Եգիպտական		» 173.—
Քանալ		» 182.—

Տպարան ԱՐԵՒ
Թիւ 16 Սպու-Տարտար, Աղեքսանդրիա
Imp. AREV Alexandrie